

С. П. Галака

Карибська криза

КАРИБСЬКА КРИЗА – найнебезпечніша криза часів радянсько-американського протистояння у роки «холодної війни», що поставила світ на межу термоядерної війни. У США використовують термін «Кубин. ракетна криза», на Кубі – «Жовтнева криза». Прихід до влади на Кубі 1959 рев. уряду на чолі з [Ф.-А. Кастро Русом](#) призвів до ескалації конфлікту зі США. Новообраний президент Дж. Кеннеді санкціонував здійснення антикубин. акції, підготовленої ЦРУ ще за президентства [Д. Айзенгавера](#). 17 квітня 1961 амер. літаки бомбардували Кубу, на острів висадилися загони кубин. емігрантів, підготовлених амер. інструкторами. Однак десант було розгромлено, що стало ударом по престижу амер. адміністрації. У відповідь 1962 США домоглися виключення Куби з ОАД, разом із союзниками запровадили проти неї торг. ембарго, що підштовхнуло кубин. керівництво до зближення з СРСР (Москва ще наприкінці 1960 поставила першу партію зброї на Кубу). Амер. військовики розпочали планувати масштабну десантну операцію за участі ВПС і ВМС, яка передбачала висадку на острів 7-ми дивізій (заг. кількість задіяних військ – бл. 250 тис. осіб) за підтримки 238-ми військ. кораблів (зокрема 8-ми авіаносців) і бомбардувальників В-47 із ядер. зброєю на борту. СРСР висловив готовність підтримати Кубу в боротьбі з іноз. агресією і, у свою чергу, почав готувати таємну операцію з розміщення там рад. військ. контингенту з ядер. ракетами серед. радіуса дії. Офіц. метою проголошено захист Куби від агресії, але у цьому рішенні була й глобал. стратег. складова – розміщенням ракетно-ядер. засобів серед. радіусу дії побл. тер. США СРСР намагався компенсувати заг. стратег. перевагу США. Наприкінці травня 1962 кубин. керівництво дало згоду на розміщення рад. військ на тер. країни. Група рад. військ на Кубі (перекинута в ході операції «Анадир») у період К. к. налічувала у своєму складі 3 полки ракет Р-12 (радіус дії до 1800 км) і два полки ракет Р-14 (понад 3000 км), що мали на озброєнні 42 ракети (з них 6 – навч.) і 36 ядер. боєголовок, 2 зенітні дивізії, 4 мотострілец. полки, полк винищув. авіації (літаки МіГ-21), 2 полки крилатих ракет (80 ракет), вертоліт. полк, 3 дивізіони тактич. ракет «Луна» (6 ядер. боєзарядів). Мор. угруповання включало 2 крейсери, 4 есмінці, 4 торпед. підвод. човни з ядер. торпедами, авіац. полк (30 літаків Іл-28 з 6-ма ядер. авіабомбами), ракет. полк берегової оборони «Сопка». Загалом угруповання під командуванням генерала армії І. Плієва нараховувало 43 тис. осіб. 14 жовтня 1962 амер. літак-розвідник виявив розміщення рад. ракет серед. радіусу дії на Кубі. 22 жовтня, після підтвердження розвід. даних,

президент США Дж. Кеннеді виступив із телезверненням і оголосив про мор. карантин (блокаду) Куби. ЗС США і СРСР було приведено у повну боєготовність, непримиренно налашт. угруповання у Москві та Вашингтоні тиснули на керівництво країн, вимагаючи застосування сили. Дж. Кеннеді направив *М. Хрущову* послання, в якому мотивував свої дії загрозою безпеці Зх. півкулі. Крім обмінів посланнями між лідерами країн, відбувалися неофіц. зустрічі брата президента – міністра юстиції Р. Кеннеді з рад. послом А. Добриніним, контакти представників розвідслужб з метою пошуку компроміс. виходу з кризи. 24 жовтня Ген. секр. ООН У Тан запропонував США зняти карантин, а СРСР – вивести з Куби наступал. зброю. 27 жовтня над Кубою збито амер. літак-розвідник У-2. У відповідь військ. керівництво США вирішило завдати ядер. удару по о-ву. Але М. Хрущов ще 26 жовтня вніс компромісне рішення – виведення рад. ракет в обмін на гарантію ненападу США на Кубу (в посланні наступ. дня він порушив питання про амер. ракети в Туреччині). У відповіді Дж. Кеннеді висловив готовність зняти карантин і взяти зобов'язання не здійснювати та не підтримувати вторгнення на Кубу в обмін на виведення рад. наступал. зброї під наглядом ООН і зобов'язання не поставляти її на Кубу. США погодилися і на виведення ракет з Туреччини, однак реалізація такої домовленості вимагала відповід. рішень НАТО. 28 жовтня політбюро ЦК КПРС прийняло амер. пропозиції, 20 листопада США відмовилися від карантину. Формал. датою завершення К. к. вважають 7 січня 1963, коли СРСР і США звернулися зі спіл. листом до Ген. секр. ООН із проханням зняти питання про К. к. з порядку денного Ради Безпеки. Врегулювання конфлікту, усвідомлення керівництвом СРСР і США реальності загрози взаєм. знищення дали потуж. поштовх процесам, що призвели до розрядки міжнар. напруженості. Почався поступ. перегляд елітами ядер. держав ставлення до ядер. зброї як до засобу стримування, а не засобу досягнення перемоги у війні. Невдовзі після К. к. підписано перші дво- та багатосторонні угоди, спрямов. на послаблення загрози ядер. війни, обмеження випробувань ядер. зброї та її розповсюдження: 1962 – Меморандум щодо домовленості про встановлення лінії прямого зв'язку між Вашингтоном та Москвою, 1963 – Договір про заборону ядер. випробувань у трьох середовищах, 1968 – Договір про нерозповсюдження ядер. зброї, 1971 – Угоду про заходи зі зменшення небезпеки виникнення ядер. війни між СРСР та США, 1973 – Угоду про запобігання ядер. війні.

Рекомендована література

1. T. D. Acosta. October 1962: The «Missile» Crisis as Seen from Cuba. New York, 2002;
2. Лавренов С. Я., Попов И. М. Советский Союз в локальных войнах и конфликтах. Москва, 2003;
3. Дроговоз И. Г. Необъявленные войны СССР. Минск, 2004;
4. N. Polmar, J. D. Gresham. Defcon-2: Standing on the Brink of Nuclear War During the Cuban Missile Crisis. 2006.

Бібліографічний опис:

Карибська криза / С. П. Галака // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-9804>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).